

købstad og lige så meget sociale som kirkelige institutioner, kan der ikke nævnes mange nye anlæg ud over karmeliternes kloster på Brobjerg. Derfor bliver det domkirken, sct. Clemens' katedral, der drager opmærksomheden til sig. Beskrivelsen af den er kun påbegyndt i det foreliggende hæfte, så en nærmere omtale må opsættes, til materialet er fremlagt.

*Helge Sjøgaard*

*Mourits Mørk Hansen: Livs-erindringer. Udgivet ved H. V. Gregersen. (Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 38, 1968), 346 s.*

En af de kendteste af de præster, der efter treårs-krigen kom til Sønderjylland, blev utvivlsomt M. Mørk Hansen, der 1850–64 var præst i Felsted. I 1859 valgtes han af sine gejstlige kolleger ind i den slesvigske stænderforsamling, og hans virke dér sammen med Laurids Skau gav ham en betydelig position i den nationale kamp, samtidig med at den tyske uvilje mod ham for alvor fik næring. Det sidste kom han til at mærke, da han 1864 udsattes for en ganske hårdhændet behandling.

Mørk Hansen var i sin studentertid i 1830'erne og 40'ernes begyndelse grebet af den national-liberale bevægelses tanker. Han tog initiativet til det berømte studentertog til Uppsala i 1843, og han var i det hele taget en af de aktive i disse års national-liberale ungdomsoprør i den danske hovedstad. Fra 1850'erne blev det sønderjyske spørgsmål den bevægende kraft i hans tilværelse. Fra 1866 sad han som præst i Vonsild og knyttede herfra mange kontakter mellem Sønderjylland og kongeriget. Bl. a. fungerede han som en flittig skribent

om sønderjyske forhold i den københavnske presse.

I den grundlovgivende rigsforsamling og i rigsrådets folketing i 1865 virkede Mørk Hansen som aktiv politiker i to korte perioder. Derved manifesteredes den udadvendte interesse for nationale og politiske problemer, der fulgte ham livet igennem.

I sine senere år nedskrev han sine erindringer. Han begyndte arbejdet i 1887 og nåede i første omgang frem til slutningen af året 1864. Derefter lå værket stille til 1891, da han førte skildringen frem til hustruens død i 1882. Længere nåede han ikke, før han 1895 døde i en alder af 80 år.

Fra Mørk Hansens efterkommere er manuskriptet til erindringerne kommet til Landsarkivet i Åbenrå, og lektor H. V. Gregersen har nu udgivet det. Derved er der føjet et nyt, væsentligt nummer til Historisk Samfund for Sønderjyllands skriftrække. Navnlig for perioden op til 1865 er erindringerne fængslende og givende læsning. Udgiveren har ret i, at den sidste – og senest affattede – del ikke helt har de samme kvaliteter.

Skildringen af ungdomsårene har sin betydning ved at give en række førstehåndsindtryk af det national-liberale gennembrud, og fremstillingen af årene i Felsted fører læserne direkte ind i den spændingsfyldte tid mellem de to slesvigske krige. Den sidste del af værket viser navnlig Mørk Hansens rykken mod højre, som det blev tilfældet for så mange af de national-liberale. For Mørk Hansens vedkommende kendetegnedes denne udvikling af hans uvilje og polemik mod Chr. Berg, som han jo i Vonsild havde tæt inde på livet i Kolding. Mørk Hansen kunne ingenlunde gøttere Bergs kamp for folketingsparlamentarismen, og han gjorde, hvad han kunne for virke mod venstre.

H. V. Gregersen har forsynet bogen med en række noter, der bl. a. ved hjælp af brevstof glimrende supplerer fremstillingen. Desuden har han udarbejdet et omfangsrigt og præcist personregister, der sammen med en række slægtstavler bag i bogen gør det lettere at orientere sig i erindringsværkets store persongalleri.

Livet igennem var Mørk Hansen en flittig skribent på nationale, politiske, religiøse og kirkehistoriske områder. Hvor flittig kan man se, af den bibliografi, H. V. Gregersen har samlet, og som er aftrykt som supplement til bogen.

H. P. Clausen

*Hakon Gjessing: Drengår og manddomsvirke i Tønder. (Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, 1968). 167 s.*

Mon ikke de upretentiøse erindringer og biografier, som Historisk Samfund for Sønderjylland udsender i den såkaldte »lille serie«, er de mest charmerende publikationer, vi har på det danske marked for historisk litteratur? Det sidst udsendte bind, afdøde dommer Hakon Gjessings erindringer fra sin opvækst og sit senere virke i Tønder kan i hvert fald absolut gøre krav på at kaldes indtagende.

Hakon Gjessing fødtes i Tønder i 1867 som søn af den dansksindede advokat Jens Georg Gjessing, der valgte at fortsætte sin gerning i byen efter 1864. Efter faderens død flyttede familien til Ribe, hvor Hakon Gjessing fik sin skolegang, men ved genforeningen vendte han tilbage til Tønder som dommer.

Hans efterladte manuskript er nedskrevet i 1938-39 og er altså nu udgivet. Det er en blanding af ting,

han har hørt og oplevet i de tidlige drengår i Tønder, gengivet i en skøn-som blanding med humor og sans for det pittoreske. Denne del af bogen er den mest omfattende og også langt den interessanteste. Skildringen af hjemkomsten og af problemerne med at få dansk ret til at træde i stedet for tysk efter 1920 er kort og mere episodisk.

Bogen giver et levende og morsomt billede af Tønder mod slutningen af forrige århundrede. Personer og begivenheder aftegnes i hastige, men klare rids, og lillebyens atmosfære, dens dagligdag og dens beskedne festivitas ved markederne og når teaterturneerne kom, træder tydeligt frem. Man har, trods det undertiden anekdotiske præg, der kan ligge navnlig over de partier, der gengiver stoffet på 2. hånd, en tydelig fornemmelse af, at billedet virkelig gengiver den virkelighed, der oplevedes med drengens øjne.

Det nationale problem løber naturligvis gennem bogen. Men det er væsentligt at understrege den vægt, Hakon Gjessing lægger på at vise, hvor lille rolle problemet reelt spillede i den daglige omgang tøndringerne imellem. En undtagelse var her seminaristerne, der var fremmede fugle i byen. Oplevelsen af de nationale modsætningers begrænsede indflydelse på hverdagen i Tønder er vel til dels udtryk for, at det er set i barnets perspektiv, men det er nok også i et vist omfang udtryk for den faktiske situation. Også senere har de nationale problemer jo haft mindre brod i Tønder end så mange andre steder.

Landsarkivar Peter Kr. Iversen har givet Gjessings manuskript en let retouche og har forsynet den lille, særdeles læseværdige bog med en kort, men absolut tilstrækkelig kommentar.

H. P. Clausen